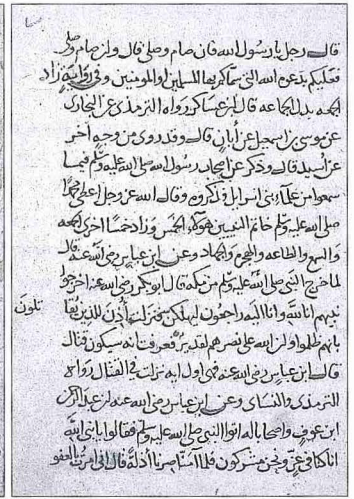
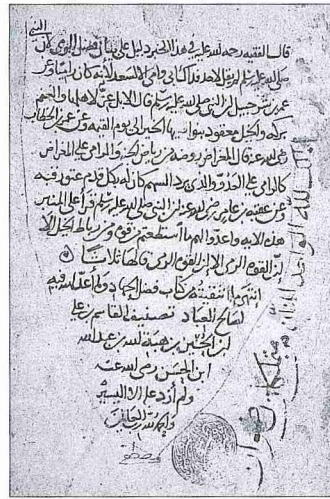

me, nr. 783), aslından seçmeler ihtiva eden bir nüshası da British Museum'da (nr. 1250) bulunmaktadır. İbn Asâkir'in *Fazlu ziyâretü'l-Halîl 'aleyhi's-selâm ve mevçî' kabrihi ve kubûri ebnâ'ihî'l-kirâm* adlı eserinin de bu kitabın bazı kısımlarından ibaret olduğu belirtilmektedir. 2. *Müntehabât min Târîhi Dimaşk*. Babasının *Târîhu medîneti Dimaşk*'ından seçmeler yaparak telif ettiği bu eserin bazı kısımları *Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye*-dedir (M. Nâsirüddin el-Elbânî, s. 84). 3. *Cüz' fi ahbârî'l-Hâfız İbn 'Asâkir*. Babasının hayatı ve eserlerine dair olup Yâ-kût ve Zehebî'nin görüp faydalandığı, ancak daha sonra kaybolduğu zannedilen eser (*EP* [İng.], III, 714) Selâhaddin el-Müneccid tarafından bulunarak yayımlanmıştır (Beyrut 1980). 4. *Kitâbü'l-Cihâd (Fazlû'l-cihâd)*. Müellif, halkı Haçlılar'a karşı savaşmaya teşvik etmek amacıyla kaleme aldığı bu eserini 576 (1180) yılında Selâhaddin-i Eyyûbî'ye takdim etmiştir. Eserinin başında ve sonunda Kudüs'ün geri alınması için Allah'a dua ettiğini, duasının kabul edildiğini ve 583'te (1187) gerçekleşen fethe kendisinin de katıldığını söylemektedir. İki ciltten meydana gelen eserdeki rivayetlerin isnadı çok uzun tutulduğundan hacmi oldukça kabarmıştır. Bu sebeple kitap, yine müellifi tarafından *el-Müntekâ min Kitâbi Fazlî'l-cihâd ve mâ e'addallâhü li'l-İbâd* adıyla ihtisar edilmiş olup bunun bir nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndedir (nr. 1044). 5. *Zeyl 'alâ Târîhi Dimaşk*. Babasının eserine yaptığı bir zeyil olup tamamlanmamıştır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 294). 6. *Ta'ziyetü'l-müslim 'an ahihi* (*Kitâbü Ta'ziyetü'l-müslim*). Mecdî Fethî es-Seyyid tarafından yayımlanan eser (bk. bibl.) iç kapakta yanlışlıkla müellifin babasına nisbet edilmiştir. 7. *el-Ebdâlî'l-âliye*. Genellikle babasının eserlerinden yaptığı seçmelerden ibarettir. Müellifin *Kitâbü'l-Ebdâlî'l-muhrace mine's-şihâh ve'l-hisân ve'l-avâlî* (Rûdânî, s. 137) adıyla anılan eseri de muhtemelen bu kitaptır.

İbn Asâkir'in ayrıca *Fezâ'ilü'l-Medîne* (*el-Enbâ'ü'l-mübîne fi fazlî'l-Medîne*, *Fazlû'l-Medîne*), *Kitâbü'l-Menâsik*, *el-Muvâfaqât*, *el-Emâlî* (McCâlîs), *es-Sübâ'iyât*, *Fazlû* (*Fezâ'ilü*)'l-Harem, *Kitâb fî-men hâddeşe bi-medâ'ini's-Şâm* ve *kurâhâ* adlı eserleri kaynaklarda zikredilmektedir.

Ebû Muhammed
İbn Asâkir'in
*el-Müntekâ
min Kitâbi
Fazlî'l-cihâd* adlı
eserinden
iki sayfa
(Beyazıt
Devlet Ktp.,
nr. 1044,
vr. 2^a, 39^b)

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Asâkir, *el-Müntekâ min Kitâbi Fazlî'l-cihâd ve mâ e'addallâhü li'l-İbâd*, Beyazıt Devlet Ktp., nr. 1044, vr. 1^a - 39^b; a.mlf., *Ta'ziyetü'l-müslim 'an ahihi* (nşr. Mecdî Fethî es-Seyyid İbrâhim), Cidde 1411/1991, neşredenin girişi, s. 7-11; Münzirî, *et-Tekmilâ*, II, 8-9; Ebû Şâme, *ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn*, s. 47; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 331; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadîs*, IV, 142-144; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXI, 405-411; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1367-1369; a.mlf., *Düvelü'l-İslâm*, Beyrut 1405/1985, s. 319; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhi), VIII, 209, 296, 352-353; İsnvî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 218-219; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 38; Fâsî, *Zeylû't-Takvîd fi ruvâti's-sünen ve'l-mesânîd* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1410/1990, II, 268; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VI, 186; Sehâvî, *el-'lân bi't-tevbih*, s. 263, 274; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 484-485; Nuaymî, *ed-Dâris fi târîhi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 101-103; *Keşfü'z-zunûn*, I, 294, 574; II, 1275, 1278; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 347; Rûdânî, *Şilatü'l-halef bi-mevsûli's-selef* (nşr. Muhammed Hacî), Beyrut 1988, s. 83-87, 137, 453; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 828; *İzâhu'l-meknûn*, I, 358; Kettânî, *er-Risâletü'l-mustetraf* (Özbek), s. 49; Brockelmann, *GAL*, I, 331; *Suppl.*, I, 567-568; a.mlf., "İbn Asâkir", *İA*, V/2, s. 701-702; Kehmâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VIII, 106; a.mlf., *el-Müstedrek*, Beyrut 1408/1988, s. 553; Elbânî, *Mahtûât*, s. 84; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'errihine'd-Dimaşkıyyîn*, Beyrut 1398/1978, s. 170-171; a.mlf., "el-Mü'errihine'd-Dimaşkıyyîn ve âşâruhümü'l-mahtûât", *MMMA* (Kahire), II/1 (1376/1956), s. 88; Yâsin Muhammed es-Sevvâs, *Fihri-sü mahtûâtî Dârî'l-kütübî'z-Zâhiriyye: et-Târîh ve mülhakâtühâ*, Dimaşk 1403/1983, s. 129-130; a.e.: *el-Mecâmî*, Dimaşk 1403/1983, s. 232; Muhammed Kürd Ali, *Künûzü'l-ecdâd*, Dimaşk 1404/1984, s. 299; Zirikîlî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 178; Bessâm Abdüvehhâb el-Câbî, *Mu'cemü'l-a'lâm*, Limasol 1407/1987, s. 603; N. Elisséeff, "İbn 'Asâkir", *El²* (İng.), III, 713-715; Nûrullah Kisâî, "İbn Asâkir", *DMBI*, IV, 294-296.

KEMAL SANDIKÇI

İBN ASÂKİR, Ebû'l-Kâsim (Abu al-Qasim ibn Asakir)

Ebû'l-Kâsim Ali b. el-Hasan
b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin
ed-Dimaşki eş-Şâfiî
(ö. 571/1176)

Hadis hâfızı
ve *Târîhu medîneti Dimaşk*
adlı eserleriyle tanınan tarihçi.

499 Muharreminde (Eylül 1105) Dimaşk'ta doğdu. Babası Hasan b. Hibetullah gibi Kureyş soyundan gelen anne tarafı da ilim ve mârifetiyle tanınıyordu; annesinin babası Ebû'l-Fazl Yahyâ b. Ali el-Kureşî Dimaşk kadılığı yapmıştı. Ebû'l-Kâsim Ali b. Hasan'dan önce sülâlesinde İbn Asâkir lakabıyla anılan kimse bulunmamakta, ona da ölümünden sonraki yıllarda ilk defa Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî tarafından tesbit edilen bu lakabın (*el-Muntazam*, X, 261) neden verildiği bilinmemektedir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XX, 555); Sibt İbnü'l-Cevzî ise lakabın İbn Asâkir'in anne tarafından geldiğini kaydediyor (*Mir'âtü'z-zamân*, VIII, 336). Daha sonra onun Kur'an ilimleri, nahiv ve fıkıh alanlarında yetiştirdiği âlimlerle temayüz eden, Dimaşk'ın idarî ve kültürel tarihinde, özellikle Dimaşk Şâfiî ekolünün ortaya çıkmasında önemli roller üstlenen ahfadına da Benî Asâkir denilmiştir.

İbn Asâkir ilk bilgilerini ailesinden aldı. Dedesi Ebû'l-Fazl Yahyâ'dan Arap dili ve belâgatı, Ebû'l-Hasan Ali es-Sülemî'den fıkıh okudu. İbn Asâkir'in fıkıha ilgi duy-masında Dimaşk kadısı olan Ebû'l-Meâlî Muhammed b. Yahyâ ile Ebû'l-Mekârim Sultan b. Yahyâ adlı dayılarının da rolü vardır. Kur'an, hadis, fıkıh ve usul dersleri aldığı hocaları arasında Ebû Tâhir Mu-

hammed b. Hüseyin el-Hinnâî, İbn Sa'dûn el-Kurtubî, İbn Ebû Ya'lâ, Ebû'l-Hasan Ali b. Hasan el-Muvâzînî, Ebû Ali İbn Nebhân, Ebû'l-Kâsım Ali b. İbrâhim en-Nesîb, İbn Kîrât diye bilinen Sübey' b. Müsellern ile Ebû Muhammed Hibetullah İbnü'l-Ekfânî de bulunmaktadır. İbn Asâkir'in yetiştiği dönemde yeteri kadar hadis öğrenmeyen kimsenin fıkıh tahsiline başlamasına izin verilmediği için onun erken yaşlardan itibaren hadis ilmiyle uğraşmış olması gerekir. Hadis rivayet ettiği kişilerden bazıları şöyle sıralanabilir: Abdülazîz b. Ahmed el-Kettânî, Haydere b. Ali, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Ku-beys, Ebû Muhammed Hibetullah İbnü'l-Ekfânî, Zâhir b. Tâhir ve Tâhir b. Sehl el-İsferâyînî. İbn Asâkir'in eğitim ve öğretim hayatında Emeviyye Camii'nin önemli bir yeri vardır. Hocalarının evlerine ve Şâfiî fıkhnın okutulduğu Gazzâliyye Zâviyesi ile Emîniyye Medresesi dahil şehirdeki diğer eğitim müesseselerine de giden İbn Asâkir Emeviyye Camii'nde kurulan her ders halkasına devam etmeye özen gösteriyor ve burada dışarıdan gelen âlimlerle tanışarak onlardan da faydalanıyordu.

520 (1126) yılı, yirmi bir yaşına gelen ve artık şöhreti çevresinde yavaş yavaş yayılan İbn Asâkir'in hayatında yeni bir dönemin başlangıcıdır. Bir yıl önce babasını kaybeden müellif, Dimaşk'taki Bâtînî hareketlerinin artmasından da rahatsızlık duyarak hadis âlimlerinden hadis öğrenmek, ezberlediği hadisleri kendilerine okumak ve icâzet almak amacıyla diğer ilim merkezlerini dolaşmaya karar verdi ve ilk önce ağabeyi Sâinüddin ile birlikte, VI. (XII.) yüzyılda hâlâ İslâm dünyasının önemli kültür merkezlerinden biri olan, Selçuklular'ın Büveyhî hâkimiyetine son vermelerinden (Ramazan 447/Aralık 1055) sonra Sünnî tedrisatın tekrar yaygınlaştığı Bağdat'a gitti. Ertesi yıl da buradan ayrılarak Hicaz'a geçti ve İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinden hacca gelen âlimlerle Mekke ve Medine'de temas kurarak bilgi alışverişinde bulundu; özellikle Gazâl diye bilinen Abdullah b. Muhammed el-Misrî ve Abdülhallâk b. Abdülvâsî' el-Herevî'den hadis dinledi. Hac dönüşü Bağdat'ta Nizâmiye Medresesi başta olmak üzere eğitim ve öğretim faaliyetleri yapılan yerlerde fıkıh, hadis, usul ve nahiv derslerine katıldı. Ebû'l-Hasan Ali b. Abdülvâhid ed-Dineverî, Hibetullah b. Abdullah eş-Şürûtî, Karategin b. Es'ad, Ebû Gâlib İbnü'l-Bennâ ve Ebû Sa'd el-

Bağdâdî'den hadis, Ebû Sa'd İsmâil b. Ahmed el-Kirmânî'den ilm-i hilâf dersleri aldı (Yâkût, XIII, 76). Derslerde gösterdiği basiret ve konulara yaptığı katkılar Bağdat'ta kısa sürede şöhretinin yayılmasına sebep oldu. Bu sırada Irak'ın kuzeyindeki Musul, Rahbe, Cizre (Cezîretü İbn Ömer), Diyarbekir ve Mardin şehirlerine ilmî seyahatler yaptı. 525'te (1131) Dimaşk'a dönerek evlendi ve iki yıl sonra oğlu Kâsım dünyaya geldi (*Târîhu Dimaşk: Terâcimü'n-nisâ'*, s. 321).

İbn Asâkir, 529'da (1135) son büyük ilmî seyahatini hadisçilik açısından önemli bir merkez olan Horasan bölgesine yaptı ve İsfahan, Merv, Nîşâbur, Herat gibi ilim merkezlerini dolaştı. Bu sırada *Kitâbü'l-Ensâb* müellifi Abdülkerîm es-Sem'ânî ile tanıştı ve seyahatinin bir bölümünü onunla beraber gerçekleştirdi. Sem'ânî birlikte hadis dinlediklerini, onun vasiyetiyle icâzet aldığını ve *el-Mu'cemü'l-müştemil*'inden faydalandığını yazar (*et-Taḥbîr*, I, 291, 321, 383). İbn Asâkir, bu seyahatinde Horasan ve çevresindeki otuz dört şehri ziyaret ederek (Yâkût, XIII, 75) İslâm dünyasının doğusundaki âlimlerle tanışmış ve bilgi alışverişinde bulunmuştu. Bu yolculuklar sırasında erkek kadın ayırımı yapmaksızın pek çok âlimden hadis aldığı ve 1300 erkek, seksen kadından hadis dinlediği rivayet edilmektedir (*a.g.e.*, XIII, 76). Onun, *Kitâbü'l-Erba'îne'l-büldâniyye* ve *el-İşrâf 'alâ ma'rifeti'l-eṭrâf* gibi bazı kitaplarını da bu günlerde tasnif veya telif ettiği görülür (*el-İşrâf*, vr. 2^a-6^b; İbn Hallikân, III, 309).

533'te (1139) Horasan seyahatini tamamlayan İbn Asâkir Bağdat'ta iki yıl daha kaldıktan sonra Dimaşk'a döndü ve ömrünün geri kalan kısmını burada eserlerini yazıp öğrencilerini yetiştirmekle geçirdi. Derslerini 566'dan (1171) itibaren, 549'da (1154) Dimaşk'ı ele geçiren Nûreddin Mahmud Zengî'nin kendisi için yaptırdığı Dârü'l-hadîsî'n-Nûriyye'de verdi (Ebû Şâme, I, 23; Makrûzî, II, 375; Nuaymî, I, 98-100). *Takvîyetü'l-münne 'alâ inşâ'i Dârî's-sünne* adlı eseri, muhtemelen bu medresede okutmuş olduğu ders notlarının bir araya gelmiş şeklidir. Dârü'l-hadîs'in kurulması ve İbn Asâkir'in ders vermesiyle birlikte şehirde kültür hayatı yeniden canlandı ve İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinden buraya ilim yolculukları başladı. VI (XII) ve VII. (XIII.) yüzyıllarda onun soyundan gelenler bu müessesede ders vermeyi sürdürdüler. İbn Asâkir, Se-

lâhaddîn-i Eyyûbî'nin Dimaşk'a girişinden bir müddet sonra 11 Receb 571'de (25 Ocak 1176) vefat etti ve sultanın da katıldığı cenaze namazının ardından Bâbüssağır Mezarlığı'nda babasının yanına defnedildi (İbn Hallikân, III, 311).

Ağır başlı ve mütevazi kişiliğiyle tanınan İbn Asâkir boş vakit geçirmez ve namazlarında da cemaatten hiç geri kalmazdı. Ailesinin zenginliği sebebiyle maddî sıkıntı çekmemiş ve ömrü boyunca ilim dışında hiçbir işle meşgul olmamıştır. Nûreddin Zengî âlimlere yakınlık gösterirken özellikle onu her meclisinde hazır bulundurmuş, o da bundan duyduğu memnuniyeti eserlerinde yer yer dile getirmiştir. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin de Dimaşk'a girmesinden itibaren tutumu aynı olmuş ve İbn Asâkir onun meclislerinde yine başköşeye oturtulmuştu. Her iki hükümdarın da onunla ilmî sohbetlere girdiği ve İbn Asâkir'in gerektiğinde kendilerini tenkit ettiği bilinmektedir.

İbn Asâkir keskin zekâsı, geniş hadis bilgisi, zühd ve takvâsı ile tanınır. Kültürlü ve yüksek seviyeli bir aileden gelmesinin sağladığı geniş imkânlar sebebiyle dönemin en seçkin hocalarının yanında çok iyi bir tahsil görmüş, dinî ilimlerin hemen hemen tamamına ilgi duymakla birlikte hadis ve tarih sahasında yazdıklarıyla meşhur olmuştur. Hadisleri anlama, ezberleme, rivayetlerdeki gizli kusurları (ilel) tanıma, sahih, garîb, ferd ve münker rivayetleri bilme konusunda dönemin önde gelen hadis hâfızlarından biriydi. Diğer meslektaşlarından ayrıldığı en önemli nokta ezberlediği hadisleri tasnif etmiş olmasıdır. Hadislerin hem metinlerini hem de senedlerini iyi bilen İbn Asâkir bu sahada çeşitli eserleri bir araya getirmiştir; bundan dolayı ilimde hadisçilik tarafı da ima öne çıkmıştır. İbn Asâkir, eserlerinde verdiği her bilgiyi muhaddislerin metoduna uyarak senediyle birlikte nakletmiştir. Onun başlıca özelliği, faydalandığı eserleri birbirleriyle karşılaştırması ve lafızlarını tashih etmesidir. Yaptığı ilim yolculukları yetişmesinde ve ilmini geliştirmesinde etkili olmuş, bilhassa Horasan seyahati sırasında pek çok hadis âliminden icâzet almıştır. Ancak onun bu seyahatinden önce de hadis topladığı bilinmektedir; *Târîhu medîneti Dimaşk*'ında babasından rivayet ettiği hadislere yer vermesi bu işe ne kadar erken başladığını gösterir. İbn Asâkir, Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'inin İbnü'l-Arâbî ile birlikte

iki önemli râvisinden biridir. İslâm dünyasının pek çok bölgesinden hadisçiler ondan hadis almak için Dimaşk'a gelmişlerdir. Kendisinden hadis alanlar arasında oğlu Kâsım, yeğeni Ebû Mansûr İbn Asâkir, Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî, Ruhâvî, Tâceddin İbn Hameveyh Mekî b. Müsellem, Ebû'l-Mevâhib Hasan b. Hibetullah b. Sasrâ, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Hibetullah b. Sasrâ, Emîr Seyfûddeve Ebû Abdullah Muhammed b. Gassân ve Ömer b. Abdülvehhâb b. Berâzî bulunmaktadır (Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XX, 556-557). Hocalarından Hatîb Ebû'l-Fazl et-Tûsî hadis hâfızı lakabına ondan daha lâyük kimsenin olmadığını söyler. Bunun dışında İbn Asâkir'e ilmî şahsiyetine uygun olarak "sikatü'd-dîn, sadrül-huffâz" gibi pek çok lakap verilmiştir (*Târîhu Dimaşk*, neşredenin girişi, I, 26-27).

İbn Asâkir hadisin yanı sıra fıkıh, tarih, ahbâr ve edebiyat konularını da ele almış, fakat genel anlamda rivayet vermeyi tercih ederek şahsî görüşlerini az açıklamıştır; zaman zaman kendi mezhebinin dışından görüş belirttiği de olmuştur. Onun en seçkin sıfatı tarihçiliğinde güvenilir, hadisçiliğinde doğru olmasıdır. İbn Asâkir mahallî tarihçilik alanında temayüz etmiş bir şahsiyettir ve bu şöhretini *Târîhu medîneti Dimaşk* adlı eseriyle kazanmıştır. Bu alanda yapılmış en kapsamlı çalışmalardan olan ve kendi dönemine kadar yazılmış ensâb, tabakat ve tarih kitaplarındaki bilgileri bir araya getiren bu eserde Dimaşk şehrinin coğrafi ve topografik özelliklerinin yanında şehirle doğrudan veya dolaylı ilgisi olan 9000 civarında kişinin biyografisini kaydetmiştir. Nazım ve şiir müellifin yaşadığı çağda popüler edebiyat türlerinin başında geliyordu. İbn Asâkir'in ilmî seyahatlerinde faydalandığı âlimlerin kırk altısının edebî yönünün bulunduğu kaydedilir. Eserlerinde gerek kendisine gerekse başkalarına ait şiirlere yer vermesi onun şiir zevkini ve Arap edebiyatına vukufunu göstermektedir. İmâdüddin el-İsfahânî *Haridetü'l-kaşr*'da İbn Asâkir'i Dimaşk şairleri arasına almıştır (I, 274). Döneminde revaç bulan bu tarza uyması müellifin tenkit edilmesine de sebep olmuş, Yâkût onun şiirde zayıf olduğunu belirtirken Sem'ânî bu konuyla ilgilenmesini gereksiz görmüştür; Ebû'l-Yümn el-Kindî ise onun şairliğiyle alay etmiştir (Yâkût, XIII, 86).

İlmî şahsiyetinde hadisçiliği ağır basmakla birlikte İbn Asâkir kelâma dair *Teb-*

yînü kezîbi'l-müfterî, eş-Şifât, Zem-mü'r-Râfîza, Nefyü't-teşbih adlı eserleri de telif etmiş ve Eş'ariyye'yi hararetle savunmuştur. Ona göre Allah peygamberleri ve onların sonuncusu olan Hz. Muhammed'i dünyaya hidayet önderi, Sün-nî âlimleri de İslâm dinini isabetli bir şekilde anlayıp açıklayan imamlar olarak göndermiştir. Bu âlimler sayesinde müslümanlar arasında ortaya çıkan teşbih ve ta'til görüşlerinin yayılması önlenmiş, böylece taraftarlarının sayıları azalmıştır. Eş'arî bu âlimlerin başında gelir; çünkü Eş'arî hem Kur'an ve Sünnet'e bağlı kalmış, hem de kelâm yöntemini kullanarak İslâm akaidini aklî delillerle kanıtlamayı başarmıştır. Eş'arî, Müşebbihe ve Müces-sime'yi eleştirip inkıza uğrattığından bu zümrelerin mensuplarınca çeşitli iftira ve tenkitlere mâruz bırakılmıştır (*Teb-yînü kezîbi'l-müfterî*, s. 25-28). Onun kendi zamanına kadar gelen Eş'ariyye'ye mensup âlimler hakkında verdiği bilgiler kelâm tarihi açısından çok önemlidir; zira bu konuda başka kaynak yoktur. Bununla birlikte İbn Asâkir, Eş'arî âlimlerini savunması sebebiyle İbnü'l-Cevzî ve Sem'ânî tarafından eleştirilmiştir (*el-Munta-zam*, XIII, 224-225). İbn Asâkir'in en önemli vasfı derlemeciliği olup Eş'arîliği savunmak amacıyla yazdıklarının dışındaki bütün eserleri kendi görüşlerinden ziyade, zamanımıza ulaşmayan ve döneminde müellifi bilinmeyen bazı kitaplardan da istifade ederek o güne kadar topladığı rivayetlerin bir araya getirilmiş şeklidir (*Târîhu Dimaşk*, neşredenin girişi, I, 30).

Eserleri. İbn Asâkir İslâm dünyasında tasnif ve telifinin çokluğu ile tanınmış bir şahsiyettir. Babasının hayatı ve eserleri hakkında *Cüz' fi ahhbârî'l-Hâfız İbn 'Asâkir*'i (nşr. Selâhaddin el-Müneccid, Beyrut 1980) kaleme alan oğlu Kâsım babasının altmış adet kitap yazdığını kaydederken Yâkût bunların sayısını 134 olarak vermekte, bu sayıyı 200'e kadar çıkaranlara da rastlanmaktadır (*et-Teube ve sı'a-tü rahmetillâh*, neşredenin girişi, s. 38). Bu fark, bir arada bulunan çalışmalarının ayrı ayrı düşünülmesinden ve kaynaklarda 400'ün üzerinde olduğu kaydedilen emâ-lilerinden kaynaklanmaktadır. 1. *Târîhu medîneti Dimaşk**. Müellifin en hacimli eseridir. Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd*'ı örnek alınarak yazılan kitap Dimaşk'a dair en geniş kaynaktır; ayrıca Halep, Ba'lebek, Sayda gibi Suriye şehirlerinde yaşamış bazı önemli şahsiyetler hak-

kında da bilgi ihtiva eder. Hadisçi metoduyla kaleme alınan eserin son cildi kadın muhaddis ve şairlere ayrılmıştır. Dimaşk Zâhiriyye nüshalarının Kahire, Merakeş ve İstanbul'dakilerle eksikleri giderilerek eserin tıpkıbasımı yapılmıştır (I-XIX, Amman 1407/1987; yazmaları için bk. Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'errihine'd-Dimaşkıyyin*, s. 38-51). Pek çok muhtasarı, zeyli ve kısmî neşirleri olan eser yayımlanmıştır (I-LXX, Beyrut 1979-1998). 2. *Kitâbü'l-Erba'îne'l-büldâniyye (Erba'üne hadîsen li-erba'îne şeyhan min-erba'îne beldeten 'an erba'in min erba'in li-erba'in fi erba'in)*. Abdullah b. Mübârek ile (ö. 181/797) başlayan kırk hadis (erba'iniyyât) geleneği, İbn Asâkir'in hocalarından Ebû Tâhir es-Silefî tarafından kırk ayrı yere mensup kırk hocadan rivayet edilen kırk hadis şeklinde geliştirilmiş, İbn Asâkir de buna kırk sahâbiden kırk ayrı konuda rivayet edilme durumunu ekleyerek bu eserini meydana getirmiştir. Müellif çalışmasında gezdiği coğrafyayı ve hadis aldığı hocalarını da tanıtır. Rivayetlerine Mekke'den başlar ve kırkinci şehir olarak el-Cezîre bölgesindeki Rakka'da bitirir; bu şehirlere gidiş tarihlerini ve hadisleri ne zaman aldığını da ayrıca kaydeder. Eseri yayımlayan Selâhaddin el-Müneccid de İbn Asâkir'in hadisleri aldığı hocalarıyla dolaştığı şehirlerin adlarını ve buralarda bulunduğu tarihleri bir liste halinde kitaba eklemiştir (*ed-Dirâsâtü'l-'Arabiyye*, VI/3-4 [1965], s. 209-233). Eser Mustafa Âşûr (Kahire 1409/1989) ve Muhammed Mutî el-Hâfız (Beyrut-Dimaşk 1413/1992) tarafından da neşredilmiştir. 3. *el-Erba'ün fi'l-haşşi 'ale'l-cihâd*. Müslümanları Haçlılar'a karşı savaşa teşvik amacıyla derlenmiş cihadın faziletiyle ilgili kırk hadisi içerir. Abdullah b. Yûsuf tarafından tahkikli neşri yapılmış (Küveyt 1404/1984), ayrıca Ahmed Abdülkerîm Halevânî de eseri bir çalışmasıyla birlikte yayımlamıştır (*İbn 'Asâkir ve devruhü fi'l-cihâd zıdde's-Şalibiyyin*, Dimaşk 1991). 4. *Teb-yînü kezîbi'l-müfterî* fîmâ nûsibe ile'l-İmâm Ebî'l-Hasan el-Eş'arî*. Hasan Ali b. Ahvâzî'nin (ö. 446/1055) *Mesâlibü İbn Ebî Bişr el-Eş'arî*'sine karşı Eş'arî'yi savunmak ve hakkında ileri sürülen iddiaları reddetmek için kaleme alınmıştır. Eserin Hüsâmeddin el-Kudsî (Dimaşk 1347/1928), Zâhid Kevserî (Kahire 1399/1979; Beyrut 1984, 1991) ve Abdülbâkî el-Kudsî (Beyrut 1983) tarafından yapılmış üç ayrı neşri mevcuttur. 5. *Keşfü'l-muğattâ fi fazlî'l-Muvaţta*?. Mâlik b.

Enes'in *el-Muvaṭṭa'* adlı eserinin kıymetini ortaya koymak amacıyla yazılmış, İzzet Attâr Hüseyinî (Kahire 1373/1954) ve Muhammed Mutî' el-Hâfız (Beyrut-Dimaşk 1992) tarafından yayımlanmıştır. 6. *el-Mu'cemü'l-müştemil 'alâ zikri esmâ'i şüyûhi'l-e'immeti'n-nübel*. İbn Asâkir bu çalışmasında kendilerinden hadis almış olduğu hocalarını bir araya toplamış ve bunlara günümüze ulaşmayan pek çok eserden faydalanarak Buhârî ve Müslim'in hocalarını da ilâve etmiştir. Zehebî kitabı özetlerken bazı eklemeler de yapmıştır. Eser Sekine eş-Şihâbî tarafından neşredilmiştir (Dimaşk 1981). 7. *Tertibü esmâ'i's-şahâbe ellezîne ahreçe hadîsehüm Ahmed b. Hanbel fi'l-Müsned*. Kitapta Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inin ilmî kıymeti, tertip ve tanzimi hakkında bilgi verildikten sonra sahâbî râviler alfabetik düzenle sıralanmakta ve rivayetlerinin *el-Müsned*'in hangi bölümlerinde geçtiği kaydedilmektedir. Eseri Âmir Hasan Sabrî yayımlamış (Beyrut 1409/1989) ve bu bölümlerin *el-Müsned*'in altı ciltlik baskısının (Kahire 1313) nerelerinde bulunduğunu belirtmiştir. 8. *el-İşrâf 'alâ ma'rifeti'l-etraf*. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin sünenleri üzerine yapılmış ve sahâbî râvilerle göre alfabetik sırayla düzenlenmiş bir etraf* kitabıdır. Mukaddimesinde kısaca sünenler, etraf kitaplarının tarihi ve yazılış sebepleriyle eserin özelliklerinden bahsedilir. Müellif, Horasan seyahati sırasında yazdığı müsveddeyi Dimaşk'a döndükten sonra İbn Mâce'yi de ekleyerek temize çekmiştir. Eserin iki ciltlik bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Ayasofya, nr. 455, 456). 9. *Emâli*. İbn Asâkir'in Dimaşk Emeviyye Camii'ndeki meclislerinde okuttuğu hadislerin bir araya toplanmasında meydana gelmiştir. 408 adet olduğu rivayet edilen bu meclislerin her biri ayrı bir konuya ayrılmıştı ve sadece hadislerle sınırlı değildi; aralarında yahudilerin zemmine, halife ve sahâbîlerin faziletlerine dair olanlar da vardı (Yâkût, XIII, 81, 83). Müellifin *Zemmü men lâ ya'melü bi-ilmihî* ve *Zemmü kurenâ'i's-sû'* adlı meclisleri, *Meclisân min mecâlisi'l-Hâfız İbn 'Asâkir fi mescidi Dimaşk* adıyla Muhammed Mutî' el-Hâfız tarafından bir arada (Dimaşk 1403/1983) ve bunlardan *Zemmü men lâ ya'melü bi-ilmihî* Ali Hasan Ali Abdülhamîd (Amman 1988) ve Ahmed el-Bezre tarafından (Dimaşk 1410/1990) yayımlanmıştır. *Fazlû 'Abdillâh b.*

*Mes'ûd'u Sekine eş-Şihâbî (MMLADm., LVIII/4 [1983], s. 753-771), Zemmü zi'l-vecheyn ve lisâneyin'i Vefâ Takıyyüddin (a.g.e., LXI/3 [1986], s. 554-577), Fazlû Sa'd b. Ebî Vakḥās'ı Sekine eş-Şihâbî (Mecelletü't-Türâsi'l-'Arabî, sy. 11-12 [1403/1983], s. 187-196), Medḥu't-tevâzu' ve zemmü'l-kibr'i Abdurrahman Nablu-sî (Dimaşk 1413) ve et-Tevbe ve si'atü rahmeti'llâh'ı A. Muhammed Mansûr (Beyrut 1417/1996) yayımlamıştır (meclislerin yazma nüshaları için bk. *Târîhu Dimaşk: Terâcimü'n-nisâ'*, neşredenin girişi, s. 5-53; *et-Tevbe ve si'atü rahmeti'llâh*, neşredenin girişi, s. 39-44). 10. *Tebyînü'l-imtinân bi'l-emr bi'l-ihtîlân*. M. Fethî es-Seyyid tarafından yayımlanmıştır (Tanta 1410/1989). 11. *Aḥbâr li-hıfzi'l-Kur'ân*. Mahmûd b. Muhammed el-Haddâd tarafından *el-Câmî' fi'l-haṣṣi 'alâ hıfzi'l-ilm* adlı eser içerisinde neşredilmiştir (Kahire 1412, s. 209 vd.). 12. *el-Erba'ûne'l-ebdâl*. Zâhiriyye Kütüphanesi'ndeki (nr. 17) mecmua içerisinde bir nüshası mevcuttur.*

Bunun dışında İbn Asâkir'e nisbet edilen çok sayıda eserden bazıları şunlardır: *Takvîyetü'l-münne 'alâ inşâ'i Dâri's-sünne, el-Muvâfaḳât 'alâ şüyûhi'l-e'immeti's-şikât, Tehzîbü'l-mütelemmis min 'avâli Mâlik b. Enes, et-Tâli li-hadîş-i Mâlik'i'l-âli, Mecmû'ur-regâ'ib mim-ma vaka'a min eḥâdisi Mâlik'i'l-garâ'ib, el-Mu'cem li-men semî'a minhü ev ecâze lehü, Men semî'a minhü mine'n-nisvân, Fazlû aşḥâbi'l-hadîş, Kitâbü'l-Müselâṭ, el-Müstefid fi'l-eḥâdisi's-sübâ'iyeti'l-esânîd, Men vâfaḳat künyetühü künyete zevcetiḥ, Kitâbü'l-Erba'ine't-ṭvâl, Kitâbü'l-Cevâhir ve'l-le'âli fi ebdâli'l-'avâli, Kitâbü'l-Maḳâleti'l-fâziḥa li'r-risâleti'l-vâziḥa, el-Ḳavlü fi cümleti'l-esânîd fi ḥadîsi'l-mü'eyyed, Zikrû'l-beyân 'an fazli kitâbeti'l-Kur'ân, el-İnzâr bi-hudûsi'zelâzil* (İbn Asâkir'e nisbet edilen diğer eserler için bk. Yâkût, XIII, 76-83; Zehebî, *A'lâmü'l-nübelâ'*, XX, 558-562; *Târîhu Dimaşk: Terâcimü'n-nisâ'*, neşredenin girişi, s. 25-27).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Müneccid), neşredenin girişi, I, 4-41; a.e.: *Terâcimü'n-nisâ'* (nşr. Sekine eş-Şihâbî), Dimaşk 1986, s. 321; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 5-53; a.e.: *es-Siretü'n-nebeviyye* (nşr. Neşât Gazzâvî), Beyrut 1404/1984, neşredenin girişi; a.mlf., *et-Tevbe ve si'atü rahmeti'llâh* (nşr. Abdülhâdî M. Mansûr), Beyrut 1417/1996, neşredenin girişi, s. 5-44; a.mlf., *La description de Damas d'Ibn Asakir* (trc. N. Elisséeff), Damas 1959, s. XV-XXIX; a.mlf., *Tebyînü kezîbi'l-müfteri*, s. 25-28; a.mlf., *eş-İşrâf*

'alâ ma'rifeti'l-etraf, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 455, vr. 2^a-6^a; Sem'ânî, *et-Taḥbîr*, I, 259, 262, 291, 321, 383; II, 34; ayrıca bk. İndeks; İmâdüddin el-İsfahânî, *Haridetü'l-kaşr* (nşr. Şük-rî Faysal), Dimaşk 1955, I, 274-280; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, X, 261; XIII, 224-225; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XIII, 73-87; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'l-zamân*, VIII, 336-337; Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*, I, 23; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 309-311; Ebû'l-Fidâ, *el-Muḥtaşar* (nşr. Mahmûd Deyyûb), Beyrut 1417/1997, II, 139; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XX, 554-571; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1328-1334; Ahmed b. Aybek ed-Dimyâtî, *el-Müstefad min Zeyli Târîhi Bağdâd* (nşr. Kayser Ebû Ferah), Haydarâbâd 1399/1978, s. 186-189; Yâfîî, *Mir'âtü'l-cenân*, III, 393-396; Sübkî, *Ṭabaḳât* (Tanâhi), VI, 215-223; İsnvî, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, II, 216; Makrîzî, *el-Hıṭat*, II, 375; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* (nşr. M. Hüseyin Şemseddin), Beyrut 1992, VI, 70; Nu-aymî, *ed-Dâris fi târîhi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 98-100; *Keşfü'z-zunûn*, I, 54, 55, 57, 103, 162, 294, 340, 342, 526, 574; II, 974, 1736, 1737, 1836; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 239-240; *İzâhu'l-meknûn*, I, 224; Brockelmann, *GAL*, I, 403-404; *Suppl.*, I, 566-567; a.mlf., "İbn Asâkir", *IA*, V/2, s. 701-702; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, II, 427-428; *Historians of the Middle East* (ed. B. Lewis - P. M. Holt), London 1962, s. 114-115; N. Elisséeff, *Nûr ad-Dîn*, Damas 1967, III, 762-765; a.mlf., "İbn 'Asâkir", *EI* (İng.), III, 713-715; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'erriḥine'd-Dimaşkıyyîn*, Beyrut 1398/1978, s. 38-51; a.mlf., "Erba'iniyyâtü İbn 'Asâkir ve riḥletühü ilâ bilâdi Fâris ve Ḥorasân ve Mâverâ'ünnehr", *ed-Dirasâtü'l-'Arabîyye*, VI/3-4, Beyrut 1965, s. 209-233; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mü'erriḥîn*, Beyrut 1979, II, 240-243; Melike Ebyaz, *et-Terbiye ve's-şekâfetü'l-'Arabîyyetü'l-İslâmiyye fi's-Şâm ve'l-Cezire*, Beyrut 1980, s. 40-49; Muhammed Kürd Ali, *Künûzü'l-ecdâd*, Dimaşk 1404/1984, s. 293-300; Ziriklî, *el-'Âlâm* (Fethullah), IV, 273-274; Coşkun Alptekin, *Dimaşk Atabegliği*, İstanbul 1985, s. 158-160, 177; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, III, 355-358; Hasan Şümeysânî, *el-Hâfız İbn 'Asâkir 'Alî İbn Ḥasan İbn Hibetillâh eş-Şâfi'î ed-Dimaşkî*, Beyrut 1411/1990; Bahattin Kök, *Nûriddin Mahmud bin Zengî ve İslam Kurumları Tarihindeki Yeri*, İstanbul 1992, s. 187-188; James E. Lindsay, *Professors, Prophets and Politicians: 'Alî İbn 'Asakir's Ta'rikh Madinat Dimaşk* (doktora tezi, 1994), University of Wisconsin-Madison, s. 8-45; a.mlf., "Damasce Scholars During the Fatimid Period: An Examination of Ali b. Asakir's Tarikh Madinat Dimaşk", *al-Masâq*, VII, Leeds 1994, s. 35-75; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, 117-118; Recep Şentürk, *Narrative Social Structure-Anatomy of the Hadith Transmission Network CE 610-1515* (doktora tezi, 1998), Columbia University, s. 421-424; Louis Pouzet, "La descendance de l'historien 'Alî İbn 'Asakir et ses alliances à Damas au VIe/XIIIe siècle", *MUSJ*, L/2 (1984), s. 517-524; Mahmûd Mâzî, "el-İmâm el-Hâfız İbn 'Asâkir", *'Âlemü'l-kütüb*, XV/4, Riyad 1994, s. 369-372; Nûrullah Kisâf, "İbn 'Asâkir", *DMBİ*, IV, 291-294.

